

Борис Стојковски
Црквена историја Срема у средњем веку

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовao комисију 18. 10. 2013. Наставно-научно веће Филозофског факултета
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: <ol style="list-style-type: none">1. др Ђура Харди, доцент, ужа научна област Медијевистика, 6. новембар 2009, Филозофски факултет Нови Сад, ментор2. др Ненад Лемајић, ред. проф. за ужу научну област Медијевистика, 22. март 2007, Филозофски факултет Нови Сад3. др Радивој Радић, ред. проф за ужу научну област Медијевистика, 1. јул 2006, Филозофски факултет у Београду4. Снежана Божанић, доцент, ужа научна област Медијевистика, 1. новембар 2010, Филозофски факултет Нови Сад,
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Борис (Слободан) Стојковски
2. Датум рођења, општина, република: 3. јун 1982. године Суботица, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 22. децембар 2008, Филозофски факултет Нови Сад, Трговина робљем на Медитерану у средњем веку
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Историја
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: <i>Црквена историја Срема у средњем веку</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл. Докторска дисертација мр Бориса Стојковског има укупно 10 поглавља, а страница 365 уз 3 слике, 5 мапа, док је укупан број библиографских јединица, односно референци 814. Дисертација је подељена на следеће целине: Увод: Црквена историја и историја Цркве (странице 3-13), затим Прва глава: Почети историје хришћанства у Сирмијуму и Панонији (странице 14-52) унутар које постоје следеће целине: Продор хришћанства на Балкан и у Панонију (14-17), Сирмијум апостолски град-између историје и легенде (17-24), Свети Димитрије-заштитник и патроним (24-34) и Сирмијски мученици и светитељи (34-52. Друга глава: Од Светог Иринеја до кагана Бајана-скица раносредњовековне црквене историје Срема (странице 53-90) у оквиру које постоје три мање целине: Свети Иринеј-епископ и мученик (54-57), Сирмијум-средиште догматских распри у Царству (57-80), Пропаст славне престонице (80-90).

Трећа глава: Методијев архиепископат у Сирмијуму (странице 91-107). Четврта глава носи наслов *Између Угарске и Византије, Рима и Цариграда 895-1229*, обухвата стране од 108 до 131 и садржи три дела: *У ковитлацу немирног столећа. Црквена историја Срема у дугом X веку* (109-115), затим *Бач и Срем између Угарске и Византије* (115-125), као и *Муслимани у Срему у средњем веку-мултиконфесионални Срем на раскрсници цивилизација* (125-131).

Пета глава: Три столећа у угарским црквено-политичким оквирима (132-196 страна) у оквиру које постоје делови *Настанак и уређење римокатоличке бискупије сремске-борба за јурисдикцију* (133-146) *Жупе* (146-150), *Сремски бискупи* (150-168), *Црквени живот* (168-183) *Нови дух реформације на тлу старог Сирмијума* (183-196). *Шеста глава: Ora et labora –монаштво у Срему у средњем веку* обухвата стране 197-254.

Седма глава: Православље у Срему у средњем веку и настанак Свете горе фрушкогорске је на странама 255-278, и у оквиру ње *Свети Димитрије на Сави-Сремска Митровица* (256-261), *Православље и Срби у Срему поткрај средњег века* (261-278).

Епизод: У Османском царству (странице 279-291), за којим следи *Закључак* на странама од 292 до 296, док потом иде списак извора и литературе на странама 297-351. Списак извора и литературе је подељен на изворе, затим општа дела, дела из црквене историје и историје Цркве, дела из области црквене историје Срема, затим дела из различитих области, превасходно историје, потом су пописане коришћене необјављене књиге и дисертације, књижевна дела и на крају интернет извори. *Прилози* су на странама 352-374.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У првом поглављу своје дисертације које носи назив *Увод: Црквена историја и историја Цркве* кандидат мр Борис Стојковски излаже методологију свог рада и истраживања за дисертацију, проблемске претпоставке, а укратко се осврће и на најбитније изворе и литературу. Осим тога у овом уводном поглављу се анализирају и различити аспекти изучавања црквене историје неког простора, односно историје Цркве у теолошком, историјском, као и другим аспектима. Црквена историја Срема у средњем веку се посматра кроз један велики хронолошки период, од позне антике до доласка Турака на овај простор, што обухвата читавих дванаест столећа. Осим тога, она обухвата и неколико великих цивилизација које су омећиле светску историју. Један тако огроман временски период мора се несумњиво посматрати уз различитих углова. Теолошке и христовске поставке су биле изванредно важне, јер је Црква неодвојиво везана за Христа и религију коју је основао, али се истиче и на то да је црква и једна институција која дела у конкретно омећеном времену и простору и посебно у средњем веку је имала велики утицај на све аспекте живота.

Прва глава: Почети историје хришћанства у Сирмијуму и Панонији доноси преглед полу-историјских, често и легендарних претпоставки о пореклу епископске столице Сирмијума, која се везује за апостоле Епенета и Андроника. На основу анализе великог броја извора утврђује се да не постоје поуздани историјски подаци који би потврдили ове легендарне тезе. За Сирмијум се везује велики број ранохришћанских мученика међу којима се свакако издвајају Свети Димитрије, Света Анастасија, Свети Синерот, четворица фрушкогорских мученика-каменорезаца и многи други светитељи, од којих је за неке и нејасно да ли су имали икакве везе са Сремом уопште. Минуциозном анализом извора и богате литературе кандидат мр Борис Стојковски посебан је акценат ставио на оне светитеље чији је култ временом измештен из Сирмијума у друге делове Европе, попут Солуна или Рима.

После ових легендарних почетака црквене историје, као и сирмијских светаца као духовне основе развоја Срема и посебно Сирмијума као највећег црквеног центра

прелази се на следећу главу која носи назив *Од Светог Иринеја до кагана Бајана-скица раносредњовековне црквене историје Срема*. У овој глави детаљно се анализира раносредњовековна црквена историја Срема. Она започиње пасијом Светог Иринеја, првог историјски потврђеног епископа Сирмијума, а завршава се аварским освајањем Сирмијума 582. године. За ову главу, нарочито за део *Сирмијум-средиште догматских распри у Царству* који се односи на епископе Фотина и Германија коришћен је велики број нових и до сада некоришћених у науци извора. Доводи се у питање њихово аријанство и ставља се акценат на то да су учења обојице поменутих епископа, који су од званичне цркве проглашени јеретицима, била самосвојна и нису припадала аријанству. На учења обојице епископа утицаја су имала и друга учења, осим аријанске јереси и наглашава се индивидуализација у њиховим учењима. Хронологија епископа после Фотина се посебно анализира и доводи се у питање, али услед недостатка извора не побија аподиктично, теза да је Севастијан био заиста последњи епископ овог града, а не Рисна у Боки Которској. Сеоба народа и инвазија варварских народа на тло негдашњег Римског царства оставиле су велике последице на простор Срема. Поред политичких, друштвених и културних промена, истих је било и на црквеном плану, јер је изгледа постојао гепидски аријански епископат у Сирмијуму у време док је овај народ господарио Сремом.

Трећа глава: Методијев архиепископат у Сирмијуму бави се другом половином IX столећа и односом Методија као архиепископа Паноније и Моравске спрам Сирмијума. Након пропасти Сирмијума под налетом Авара, наредна два века немамо готово никакве податке о црквеној, али и политичкој историји Срема. Више података постоји за период делатности Ђирила и Методија у IX веку. После смрти свога брата Ђирила, Методије је наставио да шири хришћанство на тлу Паноније и Моравске, због чега га је папа 869. поставио за архиепископа Паноније, Моравске и словенских земаља на *столицу Светог Андроника*. Највероватније (макар титуларно) седиште ове црквене покрајине је био Сирмијум и она је обухватала Велику Моравску, Доњу Панонију, Сирмијум, Сингидунум, а можда и простор око Виминацијума, дакле данашњу Источну Србију. Износе се готово све до сад познате тезе о опсегу ове архидијецезе, као и гробном месту Методијевом. Закључак који се намеће јесте да је Методије вероватно био насловни архиепископ Сирмијума, и да је вероватно сахрањен негде изван Срема, можда чак и на простору око Виминацијума. Београд је, готово извесно, макар титуларно, био део ове архиепископије.

Између Угарске и Византије, Рима и Цариграда 895-1229 је наслов четврте главе у којој се посебан акценат ставља на Срем као простор на коме су се укрштале различите цивилизације и државе у једном дугом временском периоду. Извори и литература за овај период су оскудни али се анализом истих може доћи до одређених закључака који дају нове доприносе историографији. *Дуги X век* је период од досељавања Мађара у Панонску низију 895, па све до уласка Срема у оквире Византијског царства после пропасти Самуилове државе 1018. године. За овај период највећа је оскудица извора, посебно за сам X век, када немамо готово никакве спомене простора Срема уопште, сем једног ефемерног помена код попа Дукљанина. На основи сигилографских података, остатка неких печата, као и новијих историографских претпоставки, постоји мишљење да је седиште епископа Туркије било у Сирмијуму, макар насловно. Ова епископија је деловала на тлу Угарске, тада још младе и готово непокрштене државе, а припадала је Цариградској патријаршији. Постоје неке новије претпоставке у историјској науци (конкретно мађарског научника Иштвана Бана) да је ова црквена покрајина имала и ранг митрополије. Место Сирмијума у овој констелацији црквеног уређења није сасвим јасно. Могуће је да је печат епископа Туркије са Светим Димитријем доказ да је Сирмијум био седиште, али како других извора нема, претпоставља се највероватније да је у питању било титуларно седиште. Историјски извори сведоче о постојању византијске епископије у Сирмијуму. Кандидат је доказао да је у периоду од 1071-1153. Бач био највероватније центар сирмијске епископије, о чему сведоче Јован Кинам, а посредно и арапски географ Идриз. У историографији

овакво мишљење такође има потпору. Тешко је рећи да ли постоји неки континуитет између епископије Туркије, Сирмијума из 1018. са Бачом, али је то заиста јако сведочење о постојању византијског, потом православног становништва и обред на тлу Срема. Мултикултуралност на подручју Срема најбоље сведочи постојање муслиманског становништва, о коме управо из половине XII века постоји највише података. Кандидат мр Борис Стојковски је на неколико страна дао кратак, али језгровит и концизан преглед о овом становништву, о чему већ и иначе има неколико научних радова. По први пут на српском језику доносе се подаци о мултиконфесионалном карактеру Срема, на шта се и иначе даје акценат у дисертацији. Са другом половином XII века завршава се пресудан утицај Византије на дешавања у Срему и он коначно потпада под власт угарске средњовековне краљевине.

Пета глава: Три столећа у угарским црквено-политичким оквирима односи се на период од 1229. до 1526. и бави се прегледом развоја римокатоличке Сремске бискупије у позном средњем веку, када је Срем био у оквирима Угарске. На основу бројних извора и поглавито мађарске литературе анализира се уређење ове бискупије, а кандидат је по први пут дао на српском језику до сада најцеловитији преглед њеног уређења. Пописане су, на основу доступне грађе и литературе, жупе, изнете хипотезе о архиђаконатима и дата је до сада најпрецизнија хронотакса црквених великодостојника римокатоличке бискупије у Срему. Донет је попис бискупа, са покушајем реконструкције њихових биографија, најчешће врло фрагментарних. До сада ово је несумњиво најпрецизнији и најпотпунији списак сремских бискупа и најдетаљније изучавање биографија ових људи. После тога, кандидат је изложио и преглед чланова сремских каптала које извори спомињу. Нажалост, о ретко коме знамо ишта више сем имена и године помињања у неком документу. Од свог настанка ова бискупија је имала своје проблеме, како због географског положаја, тако и због мултиконфесионалног карактера становника саме дијецезе. У таквим компликованим друштвено-политичким и историјским контекстима ова бискупија је деловала како је могла. О функционисању ове бискупије нема много података, али су они систематски сакупљени и представљени у овом поглављу. Каптоли ове бискупије Банштор и Свети Иринеј били су и места јавне вере и издали су као такви и низ докумената. Црквени живот у бискупији је врло тешко реконструисати. На основу изворне грађе посебна пажња посвећена је сремским студентима који су одлазили у иностранство на студије и као такви остављали дубок траг у црквеном жиоту Срема. Постоје још нека назначења и обриси живота у жупама, које махом дознајемо из папских супликација. Једна од најзначајнијих тековина позног средњег века јесте и хуситска Библија. Продор хуситизма и богумилства у Срем, као и настанак ове Библије Срем поново враћају у жижу интересовања на ширем црквеном плану. Кандидат је посебно обрадио хуситску Библију и систематски сакупио изворе и литературу дајући један преглед деловања хусита у Срему, уз бројне нове осврте и закључке. Овим прегледом заокружује се до сада најпотпунији преглед уређења и деловања римокатоличке Сремске бискупије у досадашњој историографији.

Шеста глава: Ora et labora –монаштво у Срему у средњем веку бави се римокатоличким црквеним редовима. Литература на нашем језику о овој теми је крајње оскудна, а многи извори до сада нису ни били коришћени у расветљавању историје монашких редова на тлу Срема. Треба рећи да је било доста црквених редова који су деловали на подручју Срема у средњем веку. Тачније, присутни су били бенедиктинци, фрањевци, цистерцити, доминиканци, августинци, премонстрати и павлини. О већини самостана постоје само узгредни помени, док о некима знамо нешто више. Ово је, без сумње, једно од највреднијих поглавља у овој дисертацији. О неким се самостанима, па и редовима, појављују први подаци у нашој историографији, попут оних о павлинима, премонстратима, августинцима

и доминиканцима. Петроварадински цистерцитски самостан добио је најпотпунији преглед заснован на бројним изворима и литератури. Посебан акценат је стављен на бенедиктинце, поглавито на самостан у Думбову, због култног континуитета који се изгледа протеже све од византијског времена на локалитетима који се налазе релативно близу један другом. Посебна занимљивост јесте Франкавила, односно данашње село Манђелос, потом без сумње Илок, као и Сланкамен, у којима се налазило и по неколико самостана различитих римокатоличких црквених редова. Односи патрона и њихових задужбина посебно су занимљиви, у том контексту где год има података, кандидат мр Борис Стојковски настојао је да осветли патронатско право, као и однос патрона према самостанима над којима су то право имали. Неретко било је и сукоба око патронатског права, као на пример у случају Петроварадина, када је вођена борба око опатије између кардинала, потоњег папе, Родрига Борције и калочког надбискупа Петра Варадија.

Поред римокатоличких редовника на тлу Срема постојали су и неки православни манастири, а пред крај средњег века они посебно узимају замах. То је тема седме главе *Православље у Срему у средњем веку и настанак Свете горе фрушкогорске*. Најважнији делови ове главе се односе на православни манастир Светог Димитрија на Сави у данашњој Сремској Митровици, као и на делатност Сремских Бранковића и подизање манастира на Фрушкој Гори. Манастир Светог Димитрија на Сави је изгледа имао велике поседе широм Угарске, а постојао је све до половине XIV столећа. Изгледа да је био ставропигијалан, потчињен директно Цариграду и тамошњем првојерарху патријарху. Кандидат је обрадио велики број извора и литературе и упустио се у врло тежак и компликован процес разлучења легенде и историјске истине у вези са делатношћу сремских Бранковића и подизања фрушкогорских манастира. Црквена делатност сремских Бранковића, посебно Максима и Ангелине смештена је у шири историјски контекст и надилази простор Срема. Они су имали тесне везе са Влашком, Светом Гором, па и Русијом. За сремске деспоте и њихову породицу везује се оснивање многих фрушкогорских манастира, али су изгледа само Крушедол и Хоново њихове задужбине. Велики је број легенди везан за настанак манастира на Фрушкој Гори, али су се многи изгледа налазили на поседима угарских племићких породица током средњег века. Осим тога, вероватно на појединим локацијама постоји и култни континуитет са ранијим римокатоличким самостанима, попут Раквоца-Думбова. На порекло појединих манастира указују и топоними.

Епилог: У Османском царству обрађује период после 1526. године. У овом епилогу на основу турских, угарских и других извора, као и на основу до сад публиковане литературе даје се целовит преглед положаја римокатоличке и православне цркве у првим декадама османске власти. Посебан се акценат је на настанку нових манастира на Фрушкој Гори о којима прве податке црпимо из османских дефтера као најважнијих врела. Срем улази у оквире обновљене Пећке патријаршије, а свршетком средњег века Карловачка митрополија почиње своју делатност. Мохачка битка учинила је крај римокатоличкој црквеној организацији на тлу Срема за готово два столећа, а судбина верника ове цркве била је крајње тешка. Последњи средњовековни бискуп Срема био је Стефан Бродарић. Османским освајањима завршава се и средњовековна епоха, самим тим и црквена историја Срема у средњем веку.

У закључку кандидат мр Борис Стојковски сумира резултате својих истраживања на овој дисертацији и износи своје погледе на тему коју је обрађивао.

Попис извора и литературе обухвата преко 800 библиографских јединица, тематски подељених на непубликоване и публиковане изворе, затим на општа дела, лексиконе,

речнике и енциклопедије, потом су пописана дела из црквене историје и историје Цркве, затим референце из области црквене историје Срема, а иза њих монографије, студије, , чланци и друга дела из различитих области историјске науке и других дисциплина. Потом су пописане коришћене необјављене књиге и дисертације, односно оне које су у штампи, на крају књижевна дела и литература са интернета.

У прилозима налазимо на најпрецизнији српски превод Пасије Светог Иринеја сирмијскога, затим исечке из дела Сократа Схоластика и Созомена, као и хронолошке таблице сремских бискупа, достојанственика сремских каптала и попис патрона цркава и самостана у средњовековном Срему.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. *Срем и покрет Цара Јована Ненада*, Истраживања, 20, Нови Сад, 2009, 257-263.
2. *Сократ Схоластик као извор за рану црквену историју Сирмијума*, Споменица Историјског архива Срем, 8, Сремска Митровица, 2009, 210-222.
3. *Бач средиште сремске цркве?* Српска теологија данас 2009. Зборник радова првог годишњег симпосиона одржаног на Православном богословском факултету 29-30. маја 2009, Београд, 2010, 380-386.
4. *Боландистичко житије Светог Андроника*, Култура полиса, година VII, број 13/14, Нови Сад, 2010, 67-73.
5. *Правни положај муслимана у средњовековној Угарској*, Зборник радова Правног факултета, XLIV, 1/2010, Нови Сад, 2010, 171-179.
6. *Павлини у Срему у средњем веку*, Истраживања 21, Нови Сад, 2010, 117-124.
7. *Подаци из Црквене историје Саламинија Хермија Созомена као извор за рану хришћанску историју Сирмијума*, Konštantínove listy, roč. 3/2010, Nitra, 2010, 1-10.
8. *Студенти из Срема у Падови, Бечу и Кракову у средњем веку*, Споменица Историјског архива Срем, 9, Сремска Митровица, 2010, 111-120.
9. *Holy Stonecutters from the Territory of nowadays Serbia*, 1st international conference "Harmony of Nature and Spirituality in Stone", Proceedings, Kragujevac, 2011, 209-216.
10. *Les symboles de Sirmium dans De Synodis de Saint Athanase le Grand*, Kultura polisa, br. 15, Novi Sad, 2011, 443-454.
11. *Дела Руфина Аквилејског и Теодорита Кирског као извори за црквену историју Сирмијума*, Богословље, 1, Београд, 2011, 144-152.
12. *О апостолском пореклу епископије Сирмијума*, Споменица Историјског архива Срем, 10, Сремска Митровица, 2011, 55-64.
13. *Ονομαστικόν του Σίρμιου. Les noms de Srem dans les sources byzantins*, Numele și numirea. Actelele Conferinței Interanționale de Onomastică. Ediția I: Interferențe multietnice în antroponimie, Cluj-Napoca, 2011, 479-488.
14. *О првој мађарској Библији*, Српска теологија данас 2011, Зборник радова трећег годишњег симпосиона одржаног на Православном богословском факултету 27-28. маја 2011, Београд, 2012, 589-597.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација кандидата мр Бориса Стојковског први је целовити преглед црквене историје средњовековног Срема на било ком језику. За ово дело коришћена је импозантна библиографија од преко 800 референци на више од десет различитих језика. Опсег овог дела је преко једног миленијума и сама дисертација препуна је нових закључака, тумачења и резултата.

Кандидат мр Борис Стојковски је методолошки проучио изворе и литературу, минуциозно одвајајући податке значајне за ову тему. Порекло епископске катедре Сирмијума легенда је ставила још у доба апостола, међутим, историографија ипак помера у IV столеће. Сирмијум је био један од најзначајнијих црквених центараи као такав био је значајан и по великом броју хришћанских мученика. Кандидат мр Борис Стојковски, са великом ерудицијом и хагиографским изучавањима, успео да растумачи легенде о сирмијским свецима, посебно онима чији је култ касније пренет у друге црквене центре. Такав је посебно случај Светог Димитрија, којег данас знамо као солунског заштитника. Слично је и са Анастасијом или Четворицом овенчаних мученика, каменорезаца са Фрушке Горе.

Индивидуализација је била посебно каарктеристична за раносредњовековни период црквене историје Срема. Епископи Фотин и Герминеје узбунили су цео хришћански свет. Они, посебно Фотин, нису били аријанци. У њиховим учењима јесте било елемената аријанства, али и других ранохришћанских кривоверја, као и сопствених идеја. Варварски вртлог ускомешао је и онемогућио детаљно праћење црквене историје Срема, али је постојао и гепидски аријански епископат. Кандидат мр Борис Стојковски довео је у питање Севастијана као последњег епископа Сирмијума пред пад под Аваре.

Појам *translatio sedis* односно преношења седишта неке епископије у друго место, уз очување континуитета није непознат ни на Истоку ни на Западу. Вероватно се односио и на Методија и његову архиепископију. Њено титуларно седиште је био можда Сирмијум, али је његово стварно седиште или седишта и гробно место непознато. Можда је око Виминацијума, где би му могао бити и гроб. Готово сигурно је обухватала Србију са Београдом, као и Панонију и Моравску.

Срем је посебно од IX века био изразито мултиконфесионалан и мултиетнички простор. Франци остављају значајан траг, посебно у топономастици, док Грци, тј. Византија врло јако утичу и верски. Долазак Мађара, уз присутне Словене, додатно компликује ситуацију на терену. Туркија, византијска епископија у Угарској, вероватно и она на основу *translatio sedis*, била је титуларно смештена у Сирмијуму. Од 1071. Угарска почиње да Срем уклапа у своје државно-правне и црквене оквире. Бач тада постаје средиште сремске цркве грчког обреда. За овај период постоје и подаци о присуству муслимана у Срему, о чему кандидат мр Борис Стојковски даје значајне податке, махом мало познате у историографији.

У историјској науци дат је до сада најкомплетнији приказ развоја римокатоличке Сремске бискупије за период 1229-1526, са детаљним прегледом настанка, развоја и уређења. Посебан акценат стављен је на биографије сремских бискупа, где се минуциозним истраживањем извора дошло до до сад најтачнијег хронолошког приказа сремских бискупа у историографији уопште, као и чланова сремских каптола. Уређење бискупије по жупама и архиђаконатима посебан је изазов због различитих тумачења у историјској науци. Прва мађарска Библија на народном језику резултат је новог духа реформације који у Срем доноси хусити. На њену израду било је много утицаја, али су кључну улогу имала двојица Сремаца, Каменичани Валентин и Тома.

Срем је био препун самостана различитих римокатоличких црквених редова, а неки од њих су по први пут обрађени у историографији на нашем језику. Култни континуитет је био присутан од византијских времена, преко римокатоличких опатија и самостана, све до оснивања српских православних светиња на Фрушкој Гори. О неким самостанима постоје тек забелешке, а појединих опатија реконструисан је живот, попут павлинске у Сланкамену. Срем је био место у које су долазили и многи странци, као опат Жак који је желео да буде

сахрањен у Франкавили или Јован Капистран у Илоку. И чувене Борције имале су додира са Сремом, тачније петроварадинском опатијом реда цистерцита.

Настанак фрушкогорских манастира везује се за сремске Бранковиће, као и за рани турски период. Сремски Бранковићи су имали значајан утицај у Влашкој, а контакте и са Русијом. Пре свега уз помоћ влашких и молдавских војвода подигли су нове центре духовности у Срему-манастире Хоново и Крушедол. Владика Максим постаје духовни пастир у новим околностима, када османска опасност куца на врата Срема и целе Угарске.

Први извори о већини фрушкогорских манастира поклапају се са обновом Пећке патријаршије. Са друге стране, Мохачка катастрофа из 1526. Римокатоличку цркву у Угарској па и Срему слаби за преко два столећа.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидат је у својој докторској дисертацији показао, пре свега, изузетно велик интерес и разумевање проблематике којом се бавио, као и познавање извора и стручне литературе која је била потребна за артикулисање теме и извођење рада. По први пут обухваћена је цела средњовековна епоха црквене историје Срема са преко 800 библиографских јединица на скоро 15 језика. Велики је број нових извора, или до сад некоришћених за ову тему, као и нових закључака и оригиналних делова дисертације. Кандидат мр Борис Стојковски дао је целовит преглед црквене историје Срема у средњем веку и његова дисертација ће постати без сумње незаобилазна за све будуће истраживаче ове проблематике.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација мр Бориса Стојковског написана је потпуно у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Дисертација садржи све битне елементе које треба да има један овакав рад.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Докторска дисертација мр Бориса Стојковског *Црквена историја Срема усредњем веку* је прво дело на било ком језику које обрађује целокупну средњовековну црквену историју Срема. Простор Срема је током средњег века био поприште различитих црквених и културних утицаја, које је мр Борис Стојковски обрадио у дисертацији. Коришћени су многи мање познати или готово непознати извори, као и достигнућа многих светских историографија на ову тему. Извучено је низ оригиналних закључака, поједине главе ове дисертације представљају потпуно оригиналне целине. Сва комплексност проблематике, као и прожимање конфесија и цивилизација на тлу Срема изложена је методолошки јасно и исправно.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Недостаци су мањи, и они су махом техничке и језичке природе, а огледају се и у мањој тренутној недоступности неке литературе. Ниједан од ових недостатака нема суштински утицај на рад и резултате истраживања и могу се релативно лако отклонити приликом припреме рада за штампу.

X	ПРЕДЛОГ:
	На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
	- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана
	Комисија за оцену и одбрану предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Новом Саду да прихвати овај извештај и кандидату мр Борису Стојковском одобри одбрану докторске дисертације под насловом <i>Црквена историја Срема у средњем веку</i>.

У Новом Саду, 3. новембра 2013.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

доц. др Ђура Харди, ментор

ред. проф. др Ненад Лемајић

ред. проф. др Радивој Радић

доц. др Снежана Божанић

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.